

DOI: [10.32702/2307-2156-2019.9.76](https://doi.org/10.32702/2307-2156-2019.9.76)

УДК 351.18

*А. П. Радченко,
магістрант
ORCID ID: 0000-0002-1010-9937*

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІТИКО-УПРАВЛІНСЬКОЇ ЕЛІТИ: ДЕРЖАВНО-УПРАВЛІНСЬКІ АСПЕКТИ

*A. Radchenko
master*

METHODOLOGY OF RESEARCH OF POLITICAL AND MANAGEMENT ELITE: PUBLIC MANAGEMENT ASPECTS

В статті в якості найбільш продуктивних методологічних підходів до дослідження політико-управлінської еліти визначені: структурно-функціональний, структуралістсько-конструктивістський, неоінституційний.

В межах структурно-функціонального підходу політико-управлінська еліта - це люди, що виконують і здійснюють владні повноваження, необхідність яких визначається виключною важливістю функцій управління для суспільства. Іншими словами, елітою в тому чи іншому суспільстві є той, хто має владу, тому що очолює певні інститути влади. Методологія структурно-функціонального підходу досить успішно застосовується в емпіричних дослідженнях. Але очевидно, що структурний-функціоналізм практично повністю виключає ціннісний аспект поняття «політико-управлінська еліта».

Виходячи з структуралістського конструктивізму, «політико-управлінська еліта» - це сукупність груп, які: 1) мають ресурси і займають домінуюче становище - провідні економічні, культурні, професійні позиції, при цьому ресурси стають політичними, коли вони задіяні в процесі прийняття найважливіших стратегічних рішень; 2) об'єднані певними ціннісними установками, стереотипами, нормами поведінки, способом життя; 3) володіють схожими інтересами, а отже, є ймовірність вироблення ними подібною практики в рамках певного соціального простору; 4) вписані в структуру соціального простору, тобто до еліти відноситься не просто той, хто відомий (навіть з хорошого боку), а той, хто визнаний в якості еліти, тобто легітимний.

Застосування неоінституційної методології дає можливість досліджувати не тільки сутнісні характеристики політико-управлінської еліти, а й аналізувати розвиток політико-управлінської еліти як цілісного історичного, економічного і соціокультурного процесу.

The article identifies as the most productive methodological approaches to the study of the political and managerial elite: structural-functional, structuralist-constructivist, neo-institutional.

Within the structural-functional approach, the political-managerial elite are people who exercise and exercise power, the need for which is determined by the exceptional importance of management functions for society. In other words, the elite in a society is the one who has power, because he

heads certain institutions of power. The methodology of structural-functional approach is quite successfully used in empirical research. But it is obvious that structural-functionalism almost completely excludes the value aspect of the concept of "political and managerial elite".

Based on structuralist constructivism, the "political and managerial elite" is a set of groups that: 1) have resources and occupy a dominant position - leading economic, cultural, professional positions, while resources become political when they are involved in the most important strategic decisions. ; 2) united by certain values, stereotypes, norms of behavior, way of life; 3) have similar interests, and therefore there is a possibility that they will develop a similar practice within a certain social space; 4) inscribed in the structure of social space, ie the elite is not just someone who is known (even on the good side), but one who is recognized as an elite, ie legitimate.

The application of neo-institutional methodology makes it possible to study not only the essential characteristics of the political and managerial elite, but also to analyze the development of the political and managerial elite as a holistic historical, economic and socio-cultural process.

Ключові слова: *структурний функціоналізм, структуралістський конструктивізм, неінституціоналізм, політико-управлінська еліта, методологія.*

Keywords: *structural functionalism, structuralist constructivism, neo-institutionalism, political and managerial elite, methodology.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Постіндустріальна епоха вимагає інноваційних підходів у державному управлінні. Оскільки це проблемне поле, яке сформувалась в сучасній українській державі може загрозувати самому існуванню українського суспільства: військові дії на Сході, нестабільна економічна, політична, соціальна ситуація. Ці питання можна вирішити в аспекті формування нового прошарку політико-управлінської еліти. У сучасній науці державного управління актуальним залишається питання про ефективне використання існуючих і розробці нових теоретико-методологічних підходів до аналізу соціально-політичних процесів в сучасній Україні. Актуальність вивчення і використання основних положень теорії еліт в процесі аналізу соціально-політичних проблем українського суспільства зумовлена тим, що теорія еліт є найменш вивченою в нашій країні в порівнянні з іншими соціально-філософськими навчаннями, розробленими на Заході в ХХ ст. Теорія еліт методологічно значима. Вона дозволяє вирішити проблеми розмежування інструментального та ідеологічного компонентів в деяких соціально-філософських вченнях; виявляє ідеологізований характер демократичної пропаганди, але одночасно визначає і ступінь корисності використання демократичного механізму управління у відповідних соціально-економічних умовах. Застосування теорії еліт в державному управлінні до аналізу соціальних процесів в Україні дозволяє адекватно оцінити демократичні перетворення, що відбуваються в нашому суспільстві на даному етапі його розвитку, і може сприяти більш поглибленому розумінню цих процесів. прикладне значення теорії еліт полягає в тому, що вона дає можливість аналізувати реальний процес формування політико-управлінської еліти, що, в свою чергу, дозволяє створювати механізми контролю мобільності політико-управлінської еліти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття

Наукові дослідження політико-управлінських еліт можна розділити на три види по цілям і завданням публікацій. По-перше, це загальнотеоретичні роботи про політико-управлінській еліті. По-друге, - прикладні роботи, присвячені вивченню політико-управлінської еліти сучасної України на республіканському рівні. По-третє, - дослідження політичних еліт на рівні регіонів. Основи теоретичного аналізу політико-управлінських еліт створені в роботах класиків елітології - В. Парето, Г. Моски, Р. Міхельса. Їхні праці мали багато в чому соціально-філософський та історіософський характер. Г. Моска створив концепцію «правлячого класу». В. Парето розробив теорію циркуляції еліт. Р. Міхельс обґрунтував деградацію демократичних форм політичного участі в межах «залізного закону олігархічних тенденцій». Всі мислителі сходилися в тому, що в кожному суспільстві неминуче виділяється прошарок правлячого меншини «творчих особистостей».

Він виробляє цілі розвитку суспільства, керує процесом політичних реформ, володіючи найвищим статусом і авторитетом. решта населення розглядається як пасивний об'єкт управління - «маси».

Класичні вчення елітології були конкретизовані застосовані до аналізу конкретних суспільних систем в концепціях М. Вебера, Х. Ортеги-і-Гассета, Г. Лассуелла, Р. Даля, К. Манхейм, Р. Мілса і багатьох інших теоретиків державного управління. До 1960-их рр. сформувалися основні теоретичні підходи до аналізу політико-управлінських еліт:

- позиційний (приналежність людини або групи до еліти визначається по їх статусу в інституційній структурі суспільства);
 - функціональний (до еліти належать люди, що приймають ключові політичні рішення або впливають на даний процес);
 - репутаційний (еліта складається з індивідів, які користуються найвищим авторитетом і престижем у суспільстві)
- Сучасний етап в науці державного управління пов'язаний з дослідженнями політико-управлінської еліти в Україні такими науковцями, як Е.Афонін, В.Гошовська, О.Крюков, І.Лопушинський, А. Пахарєв, Л.Пашко, М.Пірен.

Незважаючи на значні наукові доробки, актуальною залишається проблема методологічного дослідження політико-управлінської еліти.

Формулювання цілей статті (постановка завдання)

Метою статті є визначення методології дослідження політико-управлінської еліти.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Методологічні проблеми застосування в українському політичному контексті теорії еліт, перш за все, обумовлені ціннісною складовою поняття «політико-управлінська еліта». Виняток ціннісного аспекту спотворює сенс поняття і утворює, за висловом Дж. Сарторі, «ціннісний вакуум», а коли позитивне слово постійно використовується як негативний, то в цьому випадку поняття «еліта» викликає тільки упередження. Найчастіше дослідники політико-управлінської еліти використовують різні напрямки структурно-функціонального підходу. В рамках структурно-функціонального підходу політико-управлінська еліта - це люди, що виконують і здійснюють владні повноваження, необхідність яких визначається виключною важливістю функцій управління для суспільства. Іншими словами, елітою в тому чи іншому суспільстві є той, хто має владу, тому що очолює певні інститути влади [7]. Методологія структурно-функціонального підходу досить успішно застосовується в емпіричних дослідженнях. Але очевидно, що структурний-функціоналізм практично повністю виключає ціннісний аспект поняття «політико-управлінська еліта». В результаті перед дослідниками виникає ряд проблем. По-перше, спотворюється сам зміст терміну «політико-управлінська еліта» і виникає питання: «Навіщо створювати термінологічне протиріччя і вживати слово «еліта», не маючи на увазі його істинного значення?»; По-друге, структурно-функціональний розуміння еліти відображає тільки спосіб формування пануючого прошарку. В даному випадку, на погляд автора, більш продуктивно звернення до теорії соціального простору П. Бурдьє [2, с. 17-33]. Згідно з підходом П. Бурдьє світ являє собою багатовимірний простір, побудоване за принципами диференціації та розподілу. В рамках цього простору функціонують індивіди, які мають різними видами капіталів. «Економічний капітал» - власність, фінансові ресурси. «Соціальний капітал» - такі елементи громадської організації, як соціальні зв'язки (наприклад, з людьми, які відповідають за предмети і послуги, яких той чи інший індивід домагається), стійкі зразки колективного поведінки, соціальні норми, довіра. «Символічний капітал» - провідний критерій соціальної диференціації, це той капітал, який пізнається і визнається як щось належне (ранги, градації, символічні ієрархії і т.п.). Символічний капітал - результат визнання, легітимності, це соціальний престиж, репутація, ім'я, авторитет, які в свою чергу є основою впливу. «Професійний капітал» - це досвід, кваліфікація, знання, навички. Розглянуті види ресурсів виступають системоутворюючими факторами сучасних груп еліти. Володіння ресурсами визначає силу і вплив групи, індивіда в конкретному суспільстві. Саме ресурси є головним критерієм поділу, який забезпечує їх власникам провідне становище, вищі позиції в конкретному соціальному просторі [2, с. 17-18]. Таким чином, «політико-управлінська еліта» - це сукупність груп, які: 1) мають ресурси і займають домінуюче становище - провідні економічні, культурні, професійні позиції, при цьому ресурси стають політичними, коли вони задіяні в процесі прийняття найважливіших стратегічних рішень; 2) об'єднані певними ціннісними установками, стереотипами, нормами поведінки, способом життя; 3) володіють схожими інтересами, а отже, є ймовірність вироблення ними подібної практики в рамках певного соціального простору; 4) вписані в структуру соціального простору, тобто до еліти відноситься не просто той, хто відомий (навіть з хорошого боку), а той, хто визнаний в якості еліти, тобто легітимний. Отже, еліта оформляє, скріплює і відтворює певний тип соціальної структури, в зв'язку з чим відзначимо ще дві обставини. По-перше, застосування терміну «еліта» в якості визначення суб'єктів влади відкриває нові можливості для вивчення сучасної соціальної структури. Зокрема, ми можемо розглядати формування і функціонування пануючих груп як в процесі ускладнення, так і в процесі спрощення структури суспільства. По-друге, дане теоретичне визначення передбачає, з одного боку, вивчення інституційно-нормативних особливостей функціонування політико-управлінської еліти.

Для цього необхідний аналіз конкретної інституційного середовища, владних ресурсів, якими володіють ті чи інші групи політико-управлінської еліти. З іншого боку, поняття «еліта» (будучи єдиним ціннісним визначенням пануючих груп) дозволяє охарактеризувати якісні параметри діяльності суб'єктів влади. Це істотно розширює можливості дослідження. У логіці вищевказаних обставин хотілося б відзначити можливість використання теоретико-методологічних положень неоінституційного підходу для розуміння феномену політико-управлінської еліти. Застосування даної методології дає можливість досліджувати не тільки сутнісні характеристики політико-управлінської еліти, а й аналізувати розвиток політико-управлінської еліти як цілісного історичного, економічного і соціокультурного процесу. Слідуючи цьому підходу, під «інститутом» розуміються «правила гри» або «створені людиною обмежувальні рамки, які встановлюють стійкі структури взаємодій між суб'єктами політико-управлінської еліти, зменшують невизначеність в міжособистісних

взаємодіях» [6, с. 17]. Формальні інститути мають універсальний характер і включають в себе правові норми, що регулюють формування і функціонування політико-управлінської еліти. У свою чергу, неформальні інститути не універсальні - це звичаї, які покликані вирішувати питання координації поведінки представників політико-управлінської еліти, вони проявляють себе у вигляді традицій або взаємних угод і контролюються виключно зацікавленими акторами. Якщо зміна формальних інститутів може відбуватися досить швидко, через введення нових правил гри, то неформальні інститути досить стійкі, змінюються поступово і повільно. Таким чином, «інституціоналізація» - це процес перетворення певних видів діяльності політико-управлінської еліти в стійкий, постійно відтворюється феномен, який, інтегруючись в формується систему економічних, політичних та інших суспільних відносин, стає звичним зразком поведінки суб'єктів влади. В такому випадку «неформальна інституціоналізація» - це витіснення формальних інститутів неформальними правилами [5, с. 6-17]. Однак формальні і неформальні характеристики не тільки знаходяться у взаємному протистоянні, але і доповнюють один одного. Наприклад, коли відбувається випереджаюче розкладання старих механізмів формування та функціонування еліти в порівнянні зі створенням нових, або нові правила не працюють, регулювання даних механізмів відбувається через неформальні норми. Там, де уряд не підзвітний парламенту, найважливіші рішення ухвалюються не виборними представниками громадян, а вузькими владними групами; там, де політичні партії не здатні забезпечити політичну взаємозв'язок еліти і мас, їх функції виконують засновані на масовому клієнтелізм «партії влади» і т.п. [4, с. 16-29]. В результаті, саме співвідношення формальних і неформальних інститутів функціонування політико-управлінської еліти, визначають рівень її ефективності і особливості її розвитку. Більш того, траєкторія розвитку формальних і неформальних критеріїв формування і функціонування політико-управлінської еліти є тими методологічними підставами, які дозволяють аналізувати систему формування, склад і особливості діяльності конкретної політико-управлінської еліти. Формування еліти - складна система, яка може бути представлена у вигляді наступних елементів: а) механізми рекрутування (інституційні особливості висунення до складу еліти нових представників - успадкування, кровну спорідненість, володіння власністю, професійна компетентність, освіту, партійна приналежність, особиста відданість, вислуга років і т.п.); б) канали рекрутування (шляху просування вгору у владній ієрархії - державний апарат, політичні партії; силові структури; релігійні організації; органи місцевого самоврядування; система освіти) [3, с. 100-103].

Механізми і канали рекрутування еліти не перебувають в статичному існування, вони схильні до змін і динаміці. Наприклад, зміна того чи іншого елемента системи елітоутворення не тільки впливає на структурні особливості еліти, прийняття стратегічних рішень, а й визначає характер політичної системи в цілому. В цьому випадку необхідно брати до уваги роль і місце неофіційних відносин в системі формування еліти. У найгорсткішою інституційній структурі завжди існує простір для неофіційних взаємин між представниками політико-управлінської еліти (підтвердження цьому дослідження П. Блау, М.Кроз'є) [1, с. 8-30]. Наслідком інституційних перетворень системи рекрутування еліти може бути домінування нелегітимних, неформальних механізмів елітоутворення. Тоді ключовими принципами формування і функціонування еліти стають неофіційні, персональні зв'язки і відносини. Подібна ситуація може привести до серйозного розриву між публічною системою відбору політико-управлінської еліти і дійсним способом формування влади. В результаті замість політико-державних взаємин «правляча політико-управлінська еліта - опозиція» складаються форми міжкомандної, міжкорпоративної конкуренції, коли місце політичних партій, інших політичних посередників займають угруповання і клани, які в якості механізмів взаємодії використовують принципи етнічної солідарності, земляцькі і родинні зв'язки. Подібна ситуація серйозно деформує елітоутворення і не дозволяє правлячій еліті ефективно вирішувати, що стоять перед суспільством проблеми. Іншим важливим фактором еволюції політико-управлінської еліти є її соціально-груповий склад. Групи, які становлять політико-управлінську еліту, відрізняються ступенем участі в процесі прийняття рішень, типом діяльності, рівнем соціального статусу, способом життя і престижем. У будь-якому випадку до складу політико-управлінської еліти входять групи, що володіють політичними, адміністративними, економічними та соціокультурними ресурсами. Важливою характеристикою композиції і складу політико-управлінської еліти є ступінь поділу даних груп. При цьому, встановлення демократичних інститутів (каналів рекрутування еліти) не обов'язково призводить до поділу між групами політико-управлінської еліти. Замість критеріїв компетентності при формальному існуванні демократичних механізмів та каналів відбору політико-управлінської еліти можуть використовуватися принципи персональної та групової лояльності. Процедура виборів в такому випадку стає механізмом перегруповання сил всередині правлячої еліти, що ставить на місце нормативних вимог права критерії володіння матеріальними, інформаційними та іншими ресурсами. Таким чином, незалежне формування і функціонування ключових суб'єктів політико-управлінської еліти друг від друга свідчить про якісне поділ влади. Навпаки, синтез даних груп свідчить про формальний характер подібного поділу.

Синкретизм політичних, адміністративних і економічних груп еліти досить небезпечне явище. В цьому випадку професійні чиновники неминує самі стають «політичними діячами» і можуть фактично змінювати зміст будь-якого закону в залежності від власних кон'юнктурних інтересів. У подібній ситуації, адміністративний ресурс стає центром влади. Наслідком цих процесів є поширення тінювих і неформальних відносин, коли навколо того чи іншого державного чиновника формуються «команди», що включають в свій склад, поряд з іншими співробітниками адміністративного апарату, представників фінансово-економічних та кримінальних структур. В результаті, вплив адміністративної бюрократії стає настільки великим, що, по суті, вона визначає склад політико-управлінської еліти, ключовими суб'єктами якої стають специфічні неформальні

соціальні освіти: «клани», «команди», «кліки», які пов'язані відносинами особистої залежності і відданості. Дані соціальні освіти не тільки можуть впливати на прийняття політичних рішень, а й визначати інституційне середовище влади. За допомогою численних неформальних зв'язків між цими групами, тіньового узгодження позицій відбувається перерозподіл владних ресурсів, розподіл посад, обрання представницьких органів влади. Подібні суб'єкти в перехідних умовах можуть відігравати стабілізуючу роль, але при цьому їх діяльність неминуче веде до корупції раціональних і правових соціальних механізмів, а, можливо, до повного їх заміщення. Слід зазначити, що не тільки система рекрутування і склад, а й принципи діяльності політико-управлінської еліти є ключовими факторами її розвитку. Конкретні типи діяльності представників політико-управлінської еліти визначаються їхніми інтересами, мотивацією, а також характером, обсягом, значимістю наявних у них політичних ресурсів, які відображають можливості впливу тих чи інших груп політико-управлінської еліти на процес прийняття політичних рішень. На підставі цих чинників виділимо наступні типи діяльності суб'єктів політико-управлінської еліти:

1. Управлінська, цілеспрямована діяльність, передбачає зміни існуючих інституційних правил і характеристик рекрутування політико-управлінської еліти, які необхідні внаслідок неефективності існуючої системи відбору та основних способів функціонування представників політико-управлінської еліти. Так, неефективність і розкладання радянської політико-управлінської еліти (повільна ротація, поширення тіньових принципів відбору, взаємодії між групами еліти, корупція і т.п.), визначили необхідність зміни основних принципів її існування. Надалі самі перетворення спонукають суб'єктів політико-управлінської еліти реалізовувати нові стратегії, які відображають інтереси тих чи інших її структурних елементів, що стає чинником різкого прискорення, інтенсифікації змін законодавчих норм, що регулюють функціонування політико-управлінської еліти.

2. Інноваційна діяльність, визначає, яким чином представники політико-управлінської еліти використовують нові можливості, що відкриваються реформами. В даному випадку треба враховувати, що можливі наслідки даної діяльності не плануються і, частіше за все, не усвідомлюються суб'єктами еліти. Прагнення зберегти і підвищити свій статус через привласнення нових ресурсів, поряд з недосконалістю законодавства, нестабільністю і безконтрольністю дозволяють представникам політико-управлінської еліти, адаптуючись до нових умов, використовувати напівлегальні форми впливу на прийняття вигідних їх інтересам політичних рішень.

Таким чином, інноваційна діяльність може сприяти підвищенню і зниженню ефективності формування та функціонування політико-управлінської еліти. Разом з тим, дана діяльність, незважаючи на те, що вона, як правило, носить прагматичний характер, допомагає пристосуватися представникам політико-управлінської еліти до нових умов існування і, тим самим, направляє подальші процеси змін [5, с. 510].

Неправова, руйнівна діяльність політико-управлінської еліти означає відмову суб'єктів політико-управлінської еліти адаптуватися, пристосовуватися до нових принципів функціонування. Подібна ситуація може бути обумовлена захистом представниками політико-управлінської еліти своїх традицій, інтересів і ресурсів влади і, найчастіше, викликає спотворення, ігнорування нових принципів, норм, правил, негативні і непередбачені наслідки. В результаті неправові, тіньові відносини і діяльність суб'єктів політико-управлінської еліти не тільки домінують, але закріплюються в інституціональному просторі, що деформує всю систему елітоутворення. При цьому необхідно пам'ятати, що всі зазначені типи діяльності взаємозалежні і їх поділ є досить умовним. Наприклад, досить сильним є вплив інноваційних і регресивних дій політико-управлінської еліти на ефективність і спрямованість реформаторської, управлінської діяльності. У новій інституційне середовище представники політико-управлінської еліти набувають велику можливість вибору між правовим і неправовим поведінкою. Коли державні рішення суперечать інтересам груп еліти, то останні опиняються перед вибором: або, на шкоду собі, підкоритися цим вимогам, або ігнорувати їх, продовжуючи діяти як раніше в розрахунок на відсутність або слабкість контролю, або «отримати» неформальне право не виконувати незручне нововведення. Слід зазначити, що співвідношення формальних і неформальних інститутів безпосередньо залежить від наступних обставин:

1) різноманіття і зрілості структур громадянського суспільства, які здійснюють контроль над політичною елітою;

2) ступінь легітимності політико-управлінської еліти.

Дані характеристики є індикаторами ефективності системи відбору, складу і діяльності конкретної політико-управлінської еліти. Демократична система управління державою має на увазі участь інститутів громадянського суспільства в підготовці, прийнятті, виконанні та контролі за виконанням стратегічних рішень. Іншими словами, структури громадянського суспільства повинні постійно демонструвати політичній еліті обмеженість її можливостей і ресурсів. Легітимність політико-управлінської еліти - це не тільки визнання суспільством законності існуючої системи формування політичної влади, а й правомірність діяльності, прийнятих її представниками рішень. Тому легітимність еліти визначає динаміку всієї політичної системи. Тотальна недовіра суспільства до структур держави, слабкість і нерозвиненість громадянських інститутів свідчать як про домінування неформальних, тіньових принципів формування і функціонування еліти, так і про низьку якість політичної влади. Більш того, в умовах політичного, правового нігілізму громадян усіх зусиль, навіть обґрунтовані і законні дії представників політико-управлінської еліти, або даремні, або ведуть до зривів намічених реформ, перетворень, тобто до прямо протилежних результатів.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Застосування розглянутих методологічних підходів дає можливість досліджувати не тільки сутнісні характеристики політико-управлінської еліти, а й аналізувати розвиток політико-управлінської еліти як цілісного історичного, економічного і соціокультурного процесу. Тому теоретичні проблеми, позначені в статті, представляють не тільки академічний інтерес, але є підставою розробки сценаріїв суспільно-політичного розвитку, зокрема, сучасного українського суспільства.

Список літератури.

1. Блау П.М. Различные точки зрения на социальную структуру и их общий знаменатель // Американская социологическая мысль: Тексты. М. 1994. С. 8-30
2. Бурдьё П. Социальное пространство и генезис классов // Вопросы социологии. 1992. №1. С. 17-33
3. Гаман-Голутвина О.В. Политическая элита — определение основных понятий // Полис. 2000. №3. С. 100-103
4. Гельман В.Я. Постсоветские политические трансформации // Полис. 2001. №1. С. 16-29
5. Меркель В., Круассан А. Формальные и неформальные институты в дефектных демократиях // Полис. 2002 №1. С. 6-17
6. Норт Д. Институты институциональные изменения и функционирование экономики. М.: Начала. 1997.
7. Sartori G The Theory of Democracy Revised. Chatham House Publishers, Inc., Chatham House, N J. 1987

References.

1. Blau, P. (1994) Razlichnye tochki zreniya na social'nyuyu strukturu i ih obshchij znamenatel' [Different points of view on social structure and their common denominator], American Sociological Thought. Texts, M, Russia.
2. Bourdieu, P. (1992) "Social space and the genesis of classes", Questions of sociology, vol. 1, pp. 17-33.
3. Gaman-Golutvina, O.V. (2000) "Political elite - definition of basic concepts", Polis, No. 3, pp. 100-103.
4. Gelman, V.Ya. (2001) "Post-Soviet political transformations", Polis, vov. 1, pp. 16-29.
5. Merkel, V., Croissant A. (2002) "Formal and informal institutions in defective democracies", Policy, vol. 1, pp. 6-17.
6. North, D. (1997) Instituty institucional'nye izmeneniya i funkcionirovanie ekonomiki [Institutions of institutional change and the functioning of the economy], M, Beginnings, Russia.
7. Sartori, G. (1987) The Theory of Democracy Revised. Chatham House Publishers, Inc., Chatham House, N J, USA.

Стаття надійшла до редакції 19.09.2019 р.